

УДК 330.341.1.(477)

А. А. Сищук – кандидат економічних наук, доцент  
кафедри міжнародних економічних відносин  
Волинського національного університету імені Лесі  
Українки

## Взаємодія єврорегіону «Буг» із Європейським економічним простором (політекономічний аспект)

*Роботу виконано на кафедрі міжнародних  
економічних відносин ВНУ ім. Лесі Українки*

Аналіз напрямів, особливостей та проблем взаємодії господарського комплексу єврорегіону «Буг» із Європейським економічним простором (далі – ЄЄП) передбачає з'ясування сутнісних рис економічного простору й може бути доповнений політекономічним аспектом його дослідження. Це дасть змогу врахувати статус сторін – учасників єврорегіону – як репрезентантів різних за характером відносин економічних систем, проаналізувати його вплив на вибір форм можливої співпраці сторін та можливі варіації типів економічної політики в межах регіонального об'єднання. Характеристика тенденцій розвитку економічного простору на основі інформаційного підходу сприятиме актуалізації завдання підвищення частки наукоємких товарів у товарообороті єврорегіону.

**Ключові слова:** економічний та інформаційний простори, глобальний вартісний ланцюг, конкурентоспроможність.

**Сищук А. А. Взаимодействие еврорегиона «Буг» с Европейским экономическим пространством (политэкономический аспект).** Анализ направлений, особенностей и проблем взаимодействия хозяйственного комплекса еврорегиона «Буг» с Европейским экономическим пространством предполагает выявление существенных черт экономического пространства и может быть дополнен политэкономическим аспектом его исследования. Это позволит учесть статус сторон – участников еврорегиона – как репрезентантов разных по характеру отношений экономических систем, проанализировать его влияние на выбор форм возможного сотрудничества сторон и возможные вариации типов экономической политики в рамках регионального объединения. Характеристика тенденций развития экономического пространства на основе информационного подхода будет содействовать актуализации задачи повышения доли наукоёмких товаров в товарообороте еврорегиона.

**Ключевые слова:** экономическое и информационное пространство, глобальная стоимостная цепь, конкурентоспособность.

**Syshchuk A. S. Cooperation of the European region «Bug» with European Economic Area (Political Economic Aspect).** The article deals with the analysis of the trends, peculiar features and problems of cooperation of the economic complex of the European region «Bug» with the European economic area. The analysis is aimed at finding out distinctive features of the economic area and it can be enlarged by the political economic aspects of its study. Such approach makes it possible to take into account the statuses of the European region countries-participants on the basis of the types of their economic systems, to analyze the influence of the European region on the choice of the cooperation forms and possible variations of the types of the economic policies within the frames of the regional organization. The characteristic of the trends of the economic area development on the basis of the information approach will enable the scholars to point out the task of increasing the part of the scientific products in the commodity turnover of the European region.

**Key words:** economic and information areas, global value cost, competitive power.

**Постановка наукової проблеми та її значення.** Перспективи взаємодії господарського комплексу єврорегіону «Буг» із ЄЄП проаналізовано загалом у контексті регіонально-економічних та географічних аспектів, тому, на нашу думку, може становити інтерес спроба доповнення цього аналізу аспектом політекономічним. Його врахування дасть змогу розширити сферу дослідження, під іншим кутом оцінити роль інформаційного простору в здійсненні трансформаційного впливу на міжрегіональні відносини.

**Мета статті** – сформулювати зміст політекономічного аспекту в дослідженні економічного простору; показати роль інформаційного складника економічного простору в трансформаційних процесах єврорегіону «Буг» та перспективах взаємодії з ЄЄП.

**Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів.** Аналіз напрямів, особливостей та проблем взаємодії економічного простору єврорегіону «Буг» із ЄЄП передбачає з'ясування сутнісних ознак економічного простору як категорії. Учені, характеризуючи економічний простір, відзначають три основні підходи до його дослідження – територіальний, ресурсний,

інформаційний. А. Г. Гранберг у контексті територіального підходу визначає економічний простір як насичену територію, «яка містить у собі ряд об'єктів і зв'язків між ними: населені пункти, промислові підприємства, господарські та рекреаційні площі, транспортні, інженерні мережі й т. д.» [5, 25]. У цьому контексті економічний простір єврорегіону може бути представлений кількома складниками: географічним (єврорегіон – це територія, яка має конкретне географічне положення); політичним – частини цієї території перебувають під юрисдикцією суверенних держав, що мають спільний кордон); адміністративним (єврорегіон утворюють прикордонні регіони держав, які мають спільний кордон); економічною (сукупність економічних відносин, що існують у межах єврорегіону); функціональним (єврорегіон є формою транскордонного співробітництва) [6].

На нашу думку, і наведене вище, й інші підходи до визначення структурних складових частин єврорегіону, сформульовані в межах регіонально-економічної та суспільно-географічної парадигми. Тому слід звернути увагу на введення в аналіз принаймні одного з важливих аспектів економічного складника, який під час конкретизації його змісту «випадає». Ідеться про те, що здебільшого дослідники в змісті економічного складника як «сукупності економічних відносин у межах єврорегіону» (див. вище) не приділяють уваги, по-перше, тому фактові, що сторони – учасники єврорегіону – можуть уособлювати істотно відмінні за характером відносин економічні системи (ринкову, перехідну, а також систему зі значними залишками адміністративно-командних ознак), у які вони органічно включені. Саме такими системами, на нашу думку, були представлені учасники єврорегіону «Буг», принаймні на початковому етапі його діяльності, що означало існування додаткових бар'єрів для розвитку співпраці в межах об'єднання й у відносинах єврорегіону із зовнішнім середовищем. По-друге, економічні системи, які взаємодіють у транскордонних угрупованнях, можуть перебувати на різних рівнях економічного розвитку, а це, з одного боку, істотно впливає на вибір форм можливої співпраці сторін (фактично обмежує їх), з іншого – створює підґрунтя для варіації типів економічної політики в межах регіонального об'єднання, які описав Р. Купер (1 – пасивна відповідь на економічну взаємозалежність, яка зростає; 2 – «експлуатаційний підхід»; 3 – захисна відповідь; 4 – економічна експансія; 5 – конструктивне узгодження) [11, 20–21]. Який саме з типів притаманний єврорегіону «Буг», чи відбувається його еволюція та в якому напрямі, дослідники ще мають проаналізувати.

У переліку особливостей, характерних для функціонування єврорегіонів як форми транскордонного співробітництва, науковці виділяють кілька груп: до першої належать правові аспекти функціонування єврорегіонів (створення єврорегіону не приводить до виникнення нового адміністративно-територіального утворення зі статусом юридичної особи; правове регулювання на території кожного із членів єврорегіону здійснюють відповідно до чинного законодавства держави, до якої він належить; керівні органи єврорегіону виконують координаційні функції та не мають владних повноважень, а також не можуть замінити собою органи влади, що діють на території кожного з його членів). Друга група – політичні (єврорегіони не діють проти інтересів національної держави; не є наддержавними утвореннями; у своїй діяльності не замінюють зовнішньополітичні функції держав, адміністративно-територіальні одиниці яких є їхніми членами) [1]. Третя група особливостей – історичні (зазвичай єврорегіони охоплюють території, що мають спільне історичне минуле (інколи – які мали т. зв. «спірний статус»)). Особливості четвертої групи, пов'язані з національним складом прикордонних територій, зазвичай, багатонаціональним. П'ята група зумовлена тим, що території, які входять до складу єврорегіонів, є периферійними стосовно адміністративних центрів своїх країн. Шоста група полягає в тому, що всім територіям та регіонам, які входять до складу єврорегіонів, притаманна наявність спільних проблем транскордонного характеру (екологічні та природоохоронні, розвиток прикордонної інфраструктури, раціональне використання трудових ресурсів, забезпечення умов для розвитку етнічних меншин). Сьома група – наявність чітко визначених спільних інтересів членів єврорегіонів у торгово-економічній площині з урахуванням місця учасників у міжтериторіальному поділі праці, у галузі спільного розвитку туристичної діяльності, у наданні взаємних послуг через державний кордон, у створенні мережі співробітництва в галузях науки, освіти та культури. Універсальна сфера спільних інтересів для членів кожного єврорегіону – визначення спільної стратегії просторового розвитку) [2].

Зазначено, що основний зміст єврорегіону характеризує функціональна структура – спосіб дії його компонентів та елементів, сукупність суттєвих зв'язків між ними, спрямованих на його

збереження й подальший розвиток. Найважливішими ознаками функціональної структури єврорегіону є транскордонна співпраця, комплексно-пропорційний розвиток транскордонного процесу й особливості управління. Саму функціональну структуру трактують у компонентному, територіальному й управлінському аспектах (рис. 1) [3]. Отож, і в цих характеристиках економічного простору політекономічний складник відсутній і може бути відображений для поглиблення аналізу проблем, які стосуються економічної та функціональної (передусім компонентної – за А. Вавренюком) складових частин єврорегіону.

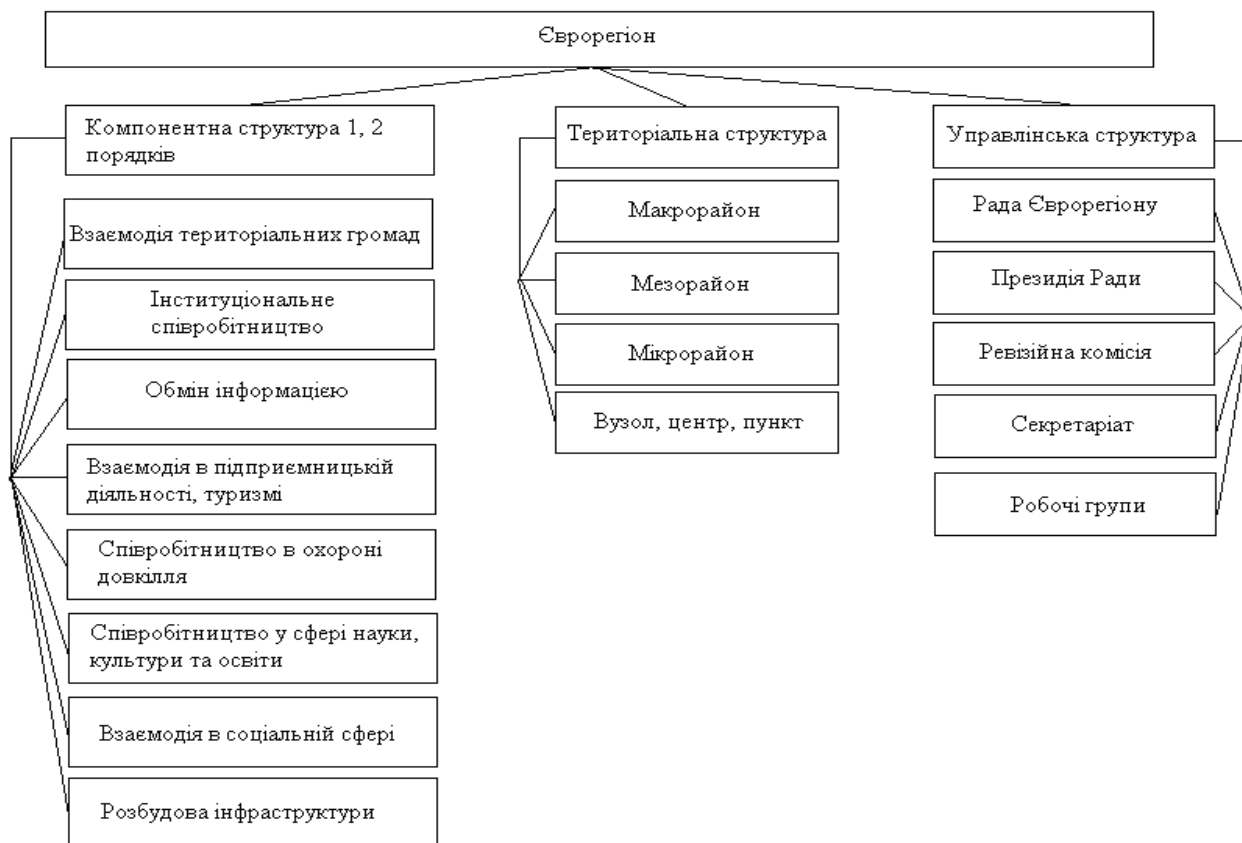


Рис. 1. Функціональна структура єврорегіону (Джерело: [3]).

Для аналізу діяльності й виявлення специфічних особливостей єврорегіонів дослідники виділяють серед них три групи: I – єврорегіони в межах ЄС, створені на внутрішніх кордонах країн – членів ЄС (Маас-Рейн тощо), де рівень компетенції територіальних органів влади по обидва боки кордону дуже наближений, існують подібні умови проживання населення, є спільна законодавча база й можливості її розвитку. Фінансову допомогу для реалізації спільних програм та проектів у цих єврорегіонах здійснювали за програмами INTERREG / INTERREG [13, 102].

II група – єврорегіони між країнами, членами ЄС, і їхніми сусідами – переважно постсоціалістичними державами. До цієї групи належать єврорегіони, створені на зовнішніх кордонах ЄС, – на кордоні Німеччини та Польщі й Чехії, Австрії та Угорщини, а також Словаччини, Фінляндії та Росії та ін. Належність у минулому до різних типів економічних систем і відповідних традицій управління, збереження в законодавчій базі рудиментів минулого ладу обумовлює різний рівень компетенції територіальних органів влади, економічного розвитку, життя населення, відсутність спільної законодавчої бази. Фінансову допомогу тут забезпечують програми INTERREG / PHARE CBC та INTERREG / TACIS CBC [1].

III – єврорегіони між постсоціалістичними державами, до яких належать єврорегіони, утворені країнами Східної Європи: на кордонах між Польщею та Чехією і Словаччиною, Україною та Білоруссю, Угорщиною та Україною й ін. Хоча рівень економічного розвитку тут має спільні риси,

однак характерною особливістю цієї групи є низький рівень компетенції регіональних і місцевих органів влади, тут найбільше проявляються рудименти системи центрально-керованого управління, недостатність прав для самостійного вирішення місцевих проблем. Фінансову допомогу тут забезпечували за програмами PHARE CBC / PHARE CBC та PHARE CBC / TACIS CBC [12].

Єврорегіон «Буг» має риси II та III груп, у ньому яскраво виражено диференціацію учасників, що представляють розвинену країну-члена ЄС (Польща), країну з трансформаційною економікою, яка недавно отримала статус ринкової (Україна), і країну із сильними залишками адміністративно-командної системи управління в її жорстких проявах (Білорусь). Така строкатість, звичайно, не додає імпульсів транскордонній співпраці в межах єврорегіону та його співпраці з учасниками ЄЕП.

Рівноправне партнерство з країнами-учасницями Угоди про Європейський економічний простір можливе за умов знаходження консенсусних рішень щодо змісту та пріоритетів стратегії економічної політики владних структур Польщі, України та Білорусі, ефективного використання й спільних можливостей єврорегіону, і односторонніх зусиль України за наявності в неї відповідного економічного потенціалу. База для розвитку такого потенціалу існує та представлена часткою новітніх інформаційно-технологічних укладів, які можуть реалізуватися в глобальних та європейських вартісних ланцюгах міжнародної виробничої кооперації.

З огляду на особливу роль інформації в сучасному суспільстві, що характеризується як «інформаційне суспільство», «суспільство знань» тощо, окремі дослідники вважають, що економічний простір формують інформаційними потоками, які циркулюють між господарськими суб'єктами й визначають структуру цього простору [10]. Ураховуючи цю обставину, характеристика змісту та тенденцій розвитку економічного простору, взаємодії окремих економічних просторів між собою концептуально обґрунтовується на основі інформаційного підходу, який трактує розвиток економічного простору крізь призму його інформаційного складника (рис. 2).

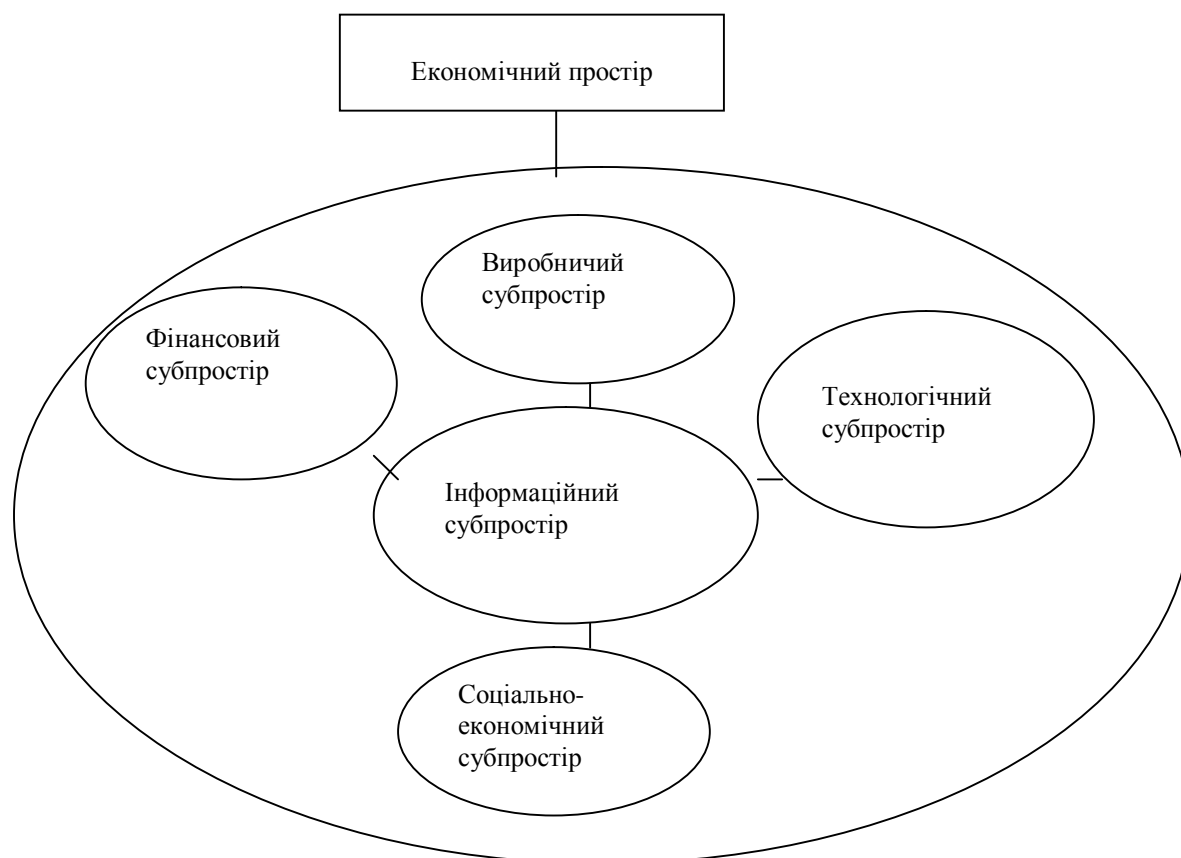


Рис. 2. Структура економічного простору

Так, в Угоді про створення загального науково-технологічного простору держав-учасниць СНД під загальним науково-технологічним простором мається на увазі середовище, яке характеризується проведенням цими державами погодженої політики в пріоритетних напрямках, що становлять взаємний інтерес щодо розвитку науки й техніки, гармонізацією змісту її окремих компонентів та відповідних національних нормативно-правових баз. Загальний науково-технологічний простір передбачає також надання кожній державі-учасниці Угоди можливості використання науково-технологічних просторів, ринків науково-технологічних товарів і послуг інших учасниць Угоди, відповідно до національних законодавств Сторін [14]. Саме можливості, які відкриває ця угода для розвитку ринків товарів та послуг, дає підставу говорити про визначальний вплив інформаційного простору на стан економічного простору загалом.

Основними компонентами інформаційного простору, що виступає субпростором більш місткого поняття «економічний простір», є інформаційні ресурси, засоби інформаційної взаємодії та інформаційна інфраструктура [9]. Показником ступеня розвитку технологічного, а отже й інформаційного простору, є місце країни в глобальному рейтингу конкурентоспроможності. За даними Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ), серед учасників євро регіону «Буг» найкращий показник рейтингу має Польща (39-те місце за 2010 р.), Білорусь займає 71-ше, Україна – 82-ге місце, а розвинуті країни ЄС перебувають у першій двадцятці (табл. 1).

Загальнонаціональні проблеми України у використанні високих технологій в експортноорієнтованому виробництві неминуче позначаються на статусі українських учасників євро регіону «Буг». Так, у 2009 р. з Волинської області в Польщу традиційно переважали поставки деревини, підшипників, плодів та ягід, виробів із чорних металів, казеїну, меблевої продукції, електричного устаткування. 12 % експорту товарів у Польщу займає давальницька продукція; текстильний одяг – 47 %, електричне устаткування – 42 %, металеві вироби – 11 %. Із Польщі підприємства області одержують механічні пристрої та обладнання – 15 %, полімерні матеріали, пластмаси та каучук – 14 %, вироби з деревини – 9 %, столярні вироби, метали та вироби з них – 6 % [8].

Таблиця 1

**Рейтинг конкурентоспроможності країн-учасниць євро регіону «Буг» та провідних країн ЄС\***

Країна	Місце в рейтингу, рік		Кількість балів
	2010 рік	2009 рік	
Німеччина	5	7	5,39
Данія	9	5	5,32
Франція	15	16	5,13
Бельгія	19	18	5,07
Польща	39	46	4,51
Білорусь	71	76	4,13
Україна	89	82	3,90

\*Складено за: [15].

У зміні нинішньої ситуації та підвищенні частки наукомістких товарів у внутрішньорегіональному товарообороті зацікавлені всі сторони євро регіону, які представляють суб'єкти влади, бізнесу й науки. Для інтеграції владних, наукових і бізнесових структур прикордоння актуальними й сьогодні є два аспекти – зближення за рівнями економічного розвитку із розвинутими країнами (бета-конвергенція) і конвергенція всередині кластерів (груп) країн (сигма-конвергенція) [4, 152–159]. В останньому випадку для виробництва високотехнологічної продукції на рівні євро регіону «Буг» потрібно збільшити вкладення коштів у підтримку та розвиток науки. Для порівняння: трудові ресурси у сфері науки й технології (ТРНТ) становлять 42,2 % робочої сили ЄС у 2005 р., а в порівняно розвинутих польських субрегіонах території євро регіону «Буг» цей показник коливається від 29,5 % до 32,4 %. Витрати на наукові дослідження та розробки (НДДКР) є незначними, а співпраця між науковими установами (особливо вищими навчальними закладами), бізнесом та

владою, порівняно з ЄСП, розвинена недостатньо. 2005 р. у Польщі валові внутрішні витрати на НДДКР склали 0,56 % від ВВП, у Білорусі – 0,68 %, а в ЄС цей показник становив 1,85 %. Система фінансування наукових досліджень не відповідає вимогам економіки та суспільства, що ґрунтується на знаннях. Водночас учасники євро регіону «Буг» мають основу для розвитку сучасного технологічного потенціалу, який представлений різноманітними інноваційно-інвестиційними проектами [7]. Їх консолідація дала б змогу створити базу для ефективної інноваційної системи, заснованої на співпраці зацікавлених сторін у побудові ефективних відносин з Європейським економічним простором.

#### **Список використаної літератури**

1. Базові засади транскордонного співробітництва і перспективи функціонування євро регіонів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vuzlib.com/content/view/1685/74/>
2. Базові засади транскордонного співробітництва і функціонування євро регіонів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.wyklady.ekpu.lublin.pl/wyklady/trojan/trojanuw2.htm>
3. Вавринюк А. А. Сучасна діяльність польської частини євро регіону «Буг» / А. А. Вавринюк. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2008. – С. 20–27.
4. Граб М. Особливості інтеграції потенціалу наукових та бізнесових структур прикордоння / М. Граб, Н. Гронська, А. Сишук // Вісн. ТНЕУ. – 2008. – № 2. – С. 152–159.
5. Гранберг А.Г. Основы региональной экономики : учеб. для вузов / А. Г. Гранберг. – М. : ГУ ВШЭ, 2000. – С. 25.
6. Дембський Є. Розвиток транспортної системи транскордонного об'єднання Євро регіон «Буг» / Є. Дембський, Н. Луцишин // Соціально-економічні дослідження в перехідний період : зб. наук. пр. – Львів ; Луцьк : [б. в.], 2000. – Вип. 15. – С. 122–136.
7. Інвестиційні проекти Волині [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://investvolyn.com.ua/component/content/article/37-2010-06-30-14-16-14/94-2010-07-01-14-14-49.html>
8. Інформаційна довідка про міжрегіональне та транскордонне співробітництво Волинської області у 2009 році / С. Кравчук. – Луцьк : [б. в.], 2010 р. – 13 с.
9. Информационное пространство [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ru.wikipedia.org/wiki/>
10. Информация как категория экономической теории [Электронный ресурс] / Е. Иванов. – Режим доступа : <http://rvles.ieie.nsc.ru:8101/parinov/ivanov/>
11. Міжнародні економічні відносини: Система регулювання міжнародних економічних відносин : підручник / А. С. Філіпенко, І. В. Бураковський, В. С. Будкін та ін. – К. : Либідь, 1994.
12. Мікула Н. Євро регіони: досвід та перспективи [Електронний ресурс] / Н. Мікула. – Л. : ІРД НАН України, 2003. – 222 с. – Режим доступу : <http://znc.com.ua/ukr/publ/book/book-mikula-2003/book-mikula-2003-p008>
13. Мікула Н. Проблеми розвитку транскордонного співробітництва України в умовах розширеного ЄС : монографія / Н. Мікула, В. Борщевський, Т. Васильців. – Л. : Ліга Прес, 2009. – 436 с.
14. Угода про створення загального науково-технологічного простору держав – учасниць Співдружності Незалежних Держав [електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://zakon.nau.ua/doc/?code=997\\_149](http://zakon.nau.ua/doc/?code=997_149)
15. The global competitiveness report 2010-2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www3.weforum.org/docs/WEF\\_GlobalCompetitivenessReport\\_](http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_)

Статтю подано до редколегії  
04.11.2011 р.